

Հայաստանի Սպեր գաւառն է , ուր ծովով ուրիշ կողմեր պտրտելէն ետե կու գային՝ փայտ , ոսկի և գոհարներ առնելու : Այնպէս (Թարսիսի համար ուսկից Սողոմոնի նաւատորմիղը տարուէ տարի ոսկի արծաթ , փղոսկր , կապիկներ ու սիրամարգներ՝ կը բերէր : Այս յայտնի էր որ (Թարսիսը , Արիկիոյ (Թարսուս կամ Տարսոն քաղաքը չէր , որովհետեւ աս (Թարսիսը կարմիր ծովէն կ'երթային , և բերած վաճառքներէն ալ կ'իմացուի որ Հնդկաստանու մէջ տեղ մը պիտի ըլլայ , որովհետեւ կապիկ ու սիրամարգ Հնդկաստանի կենդանիներ են ու Արիկիոյ կլիմային տակ չեն գտնուիր : Այլան ոմանք ալ որ (Թարսիս բառը Փիւնիկեցոց լեզուով ընդհանուր ծով կը նշանակէ ըսին . բայց այս ալ անստոյգ և անհաւանական բան է երբոր սուրբ գրոց մէջ կը զրուցէ թէ (Թարսիս երթալու գալու համար իրեք տարի կը քշէր ճամբորդութիւնը . որով ըսել է թէ հեռաւոր երկիր էր . անոր համար աւելի հաւանական է ոմանց ըսածը թէ (Թարսիս բառը Սանսքրիթի լեզուով արծաթի երկիր կը նշանակէ՝ և Փիւնիկեցիք անոնց հետ վաճառակաւութիւն ընելով նոյն բառը Հնդկաստանցոց Սանսքրիթի լեզուէն առեր և իրենց լեզուին մէջ ալ նոյն անուամբ այն երկիրը անուանէր են , սուրբ գիրքն ալ Փիւնիկեցոցմէ առնելով զայն նոյն պէս կ'անուանէ :

Այս տեղեկութիւններէն ու անուններէն կը տեսնանք որ Հրէայք իրենց վաճառականութեանը սլատճառաւ հարաւային կողմէն մինչև Հնդկաստան գացեր էին , բայց հիւսիսային կողմին քիչ տեղեկութիւն ունէին . Սողոմոնէն վերջն ալ շատ ատեն չանցաւ , դադրեցան (Թարսիսայ ճամբորդութենէն ալ :

Հիւսիսային կողմը Արիկաս լեռներէն վեր տեղեկութիւն չունէին , և նոյն երկիրները Արեմիայ մարգարէն իբրեւ երկրիս ծայրերը կը յիշէ : Այնպէս ալ

առջի Հրէաները Արոպայի մասին մէջ հազիւ թէ Յունաստանին վրայ տեղեկութիւն ունէին :

Այս քաղաքական տեղեկութիւններէն զատ՝ ուսումնական քանի մը տեղեկութիւններ ալ ունէին աշխարհագրութեան վերաբերեալ , որոնց պակսութենէն կը տեսնուի որ շատ ետե էին նոյն ուսման մէջ :

Հ . Գ . Մ

ՊԼՏՄՈՒԹԻՒՆ

Արարչու ժի :

ԱՌԻՍԿԻՍՈՍՍՍ ազայէն ետքը՝ ուետաց մէջ անուանի թագաւոր ու մեծ տիեզերակալ իշխան կրնայ սեպուիլ Արարչու ժի . հռչակաւոր թագաւորը որ Արարչու ժի՝ որդին է ու 1682^{ին} Սթոքոլմ քաղաքը ծնած :

Տղայութեան ատենէն ալ մեծ սէր ու յարմարութիւն կը ցուցնէր Արարչու զինուորական ու պատերազմի հրահանգաց : Տասնութը տարուան եղած ատենը իմանալով որ թագաւորաց մէջ ծածուկ դաշնակցութիւն մը կայ , ու Տանիմարայի Փրեզերիկոս Դ թագաւորը , Սաքսոնիայի () գոստոս կայսր ընտիրը՝ որ Ահհաց թագաւորն էր , և մեծն Պետրոս՝ Շուետը մէջերնին բաժնել կը մտածեն , անոնց դէմ պատերազմի ելլելու սլատրաստութիւն տեսնել սկսաւ . ետքը մէկէն նաւատորմիղն առաւ ու Քոթիէնհակ Տանիմարայի թագաւորանիստ քաղաքը պաշարելով , Փրեզերիկոսը ստիպեց որ հաշտութիւն ուզէ : Անկէ իւոնիս անցաւ , ուր Ուուք մտեր՝ և անապատ դարձուցած էին . Արարչու իր 8000 փորձ ու ընտիր զօրացը զլուխ կենալով , Ուուսաց 80,000^ե բանակին դէմ պատերազմի պատրաստուեցաւ . յաղթեց անոնց ու ցիրեցան ըրաւ : Ատքը () գոստոս կայսր ընտրին դէմ դարձուց զէնքը , ու նոյնպէս անոր ալ յաղթելով

Վարդու ժ. :

իշխանութենէ ձգեց զինքը , ու տեղը իրեն սիրելի Ստանիսլաւոս I Էրցինսքի Ռալոնիացի ազնուական իշխանը հաստատեց : Բայց երբոր () գոստոս իրեն հետ միաբան Ռալոնիացիքը ժողված , և Ռուսներէն ալ օգնութիւն ուղեւոր Վարդուսի դէմ ելլել կ'ուզէր , () տէր գետը անցաւ Վարդուս , ու կայծակի պէս վրան հասնելով ստիպեց () գոստոս սը որ 1707ին I իբսիայի մէջ հաշտութիւն ընէ . որով () գոստոս I Էհաց թագաւորութենէն հրաժարելով՝ Սաբանիա իր երկիրը քաշուեցաւ :

Եւ յաղթութիւններովը Վարդուսի անունը շատ հռչակուեցաւ , ու ամէնքը վրան կը զարմանային . տէրութիւնք իրեն դեսպան սկսան խրկել , և Սալպորուկի դուքսը անձամբ I իբսիա եկաւ Վարդուսի հետ խօսելու , և իրմէն խնդրելու որ իր դաշնակցացը հետ միաբանի Վաղղիոյ I ուղովիկոս ժ. Գ. Թաղաւորին դէմ : Բայց Վարդուս յանձն չառաւ . վասն զի միտքը դրած էր որ Եւրոպայի հիւսիսային կողմը եղած գաւառներուն իշխէ , ու Ռեծին Պետրոսը իր աթոռէն վար ձգելով , ինքը ըլլայ Ռուսաստանի թագաւոր : Ռուսի 43,000 զօրք ժողվեց , և Ռուսաց վրայ վազել սկսաւ անոնցմով . Վիեմէն

գետը անցաւ , ու I իթուանիայի քով եղած Ռուսաց բանակը Զարդուբուրգ ըրաւ : Բնկէ ետքը Բերեզինայ գետին քով Ռեծին Պետրոսի բանակին հանդիպեցաւ . Ռուսները երբոր տեսան որ Թշնամիք գետը անցեր և իրենց վրայ կը վազեն , մէկէն փախչիլ սկսան : Վարդուս սիրտ տուաւ իր զօրացը , հնէբէրէն ալ անցուց զիրենք , ու Թշնամեաց ետեւէն իյնալով՝ ինչուան Սմոլենսքոյ քաղաքը քշեց տարաւ : Բայց ան ատեն իմացաւ Վարդուս՝ որ սկսած գործքը առաջ տանելու համար շատ դժուարութեանց հարկ էր յաղթել . վասն զի այն անբեր անապատներուն և ցրտին պատճառաւ՝ զօրքը մեծ նեղութեան մէջ ինկան : Վարդուս տեսնելով որ Ռուքուայի տիրելուն խորհուրդը շատ դժուարին է առաջ տանիլ , Եւրոպայի գլխաւորին հետ խօսքը մէկ ըրաւ , ու սկսան դէպ 'ի Ռաբրանիա վազել . բայց սխալմամբ՝ ջրոտ տեղուանք իյնելով , շատ Թնդանօթ ու հրազէնք կորսնցուցին . Ռուսներն ալ վրանին հասան ու մեծ Զարդ տուին զօրացը : Վարդուս ալ մնացած 24,000 զօրքովը Ռաբրանիայի մէջ ամուր տեղուանք քաշուեցաւ , ուր որ քանի մը ամիս կենալէն ետքը՝ նորէն միացաւ Եւրոպայիներուն հետ ու գնաց

Փոլեմալա քաղաքը պաշարեց : Սեֆն Պետրոս երբոր աս բանս լսեց՝ 70,000 զօրքով քաղքին օգնութեան հասաւ , ու Շուէտաց հետ պատերազմելով՝ ինը հազար հոգի կոտորեց անոնցմէ : Վարդուս յուսահատած՝ ժողովեց մնացած զօրքը ու Տաճկաստան փախաւ , ու սուլդան Մհմետ Գ թագաւորին ապաւինեցաւ . Մհմետ ալ սիրով ընդունեցաւ զինքը , և մասնաւոր բնակութեան տեղ տուաւ իրեն : Տասուերկու տարիի չափ Տաճկաստան կենայէն ետքը , Սա. ճառստան ու Ղերմանիա անցաւ , ու իր թշնամեացը դէմ մէկքանի պղտիկ յաղթութիւններ ալ ըրաւ . բայց ետ. քը Սթրալսունտ քաղաքին մէջ պաշարուելով՝ թողուց իր երկիրը քաղուեցաւ : Ետքը՝ Վորվեկիոյ վրայ վազեց , ու ինչուան Վրիստիանիա քաղաքը հասաւ . բայց պաշար չունենալուն համար իր երկիրը դարձաւ . երկրորդ տարին Սեֆն Պետրոսի հետ հաշտութիւն ըրաւ , ու սաստիկ ձմեռն ատենը նորէն Վորվեկիացոց դէմ պատերազմի ելաւ . հոն քաղաքի մը պաշարման ատե. նը , գնտակ մը ինկաւ զլիւն վրայ ու մէկէն մեռաւ 1718^ն , երեսունեօթը տարեկան :

Պատերազմասէր էր Վարդուս ու փա. ռասէր , և միտքը դրած էր թէ ժողովրդեան հանդստութիւն պարգևելը առանց պատերազմի չյաջողիր : Բայց ինչպէս որ յայտնի է , պատմութիւնք հակառակը կը ցուցնեն , թէ միշտ ա. լելի օգտակար եղած է ժողովրդոց՝ խաղաղութիւն սիրող և աշխարհաշէն թագաւոր մը , քան թէ բոլոր աշխարհիս տիրապետողը : — Վարդուսի վաքը զրոյց մատենագրաց մէջ ամենէն հուշա. կաւորն է Սոլթէն քաղաքին . բայց բանասէրք՝ աւելի մատենագրութիւն և պատմական ոճ փնտռելու է , կ'ըսեն , այն դրքին մէջ քան թէ ճշմարտախո. սութիւն :

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

Չինաց որդիական զարմանալի սէրն իրենց ծնաղաց վրայ :

ՍՐԻՒԱԿԱՆ սէրը Չինաց ազգին մէջ ոչ միայն բնութեան բերմունք և պատ. շաճողութեան պարտք սեպուած է , հապա իբրեւ կրօնքի պարտաւորութիւն մը , հաստատուն պատուէրք մը : Բայ որդիական սէրը՝ Չինաց տէրութեան կառավարութեան ամենէն մեծ կապը կրնայ սեպուիլ , և իրեն ուժին ու այս. չափ երկայն ատեն դիմանալուն պատ. ճառ մը : Երկունք ըսել թէ որդիական սէրը Չինաց թագաւորութեան հոգին է , ինչպէս որ հայրենեաց սէրն հին ա. տենուան հասարակապետութեանց հո. գին էր : Եւ գեղեցիկ սիրոյ զգացմուն. քը տարածուած ըլլալով Չինաց երկրին մէջ , թագաւորը՝ իր հպատակներուն վրայ իբրեւ բուն իր որդւոցը վրայ կը նայի , և հպատակներն ալ թագաւորին իբրեւ իրենց հօրը վրայ , և թագաւորը կ'անուանեն հայր և Կայր թագաւո. րութեան :

Չինաց թագաւորները որդիական սիրոյ պարտուց օրինակ տալու համար՝ իրենց հօրը աթոռ չեն նստիր , ին. չուան որ հօրերնուն մահուան սգոյ ժա. մանակը չի լմնցնեն , որ իրեք տարի կը քչէ , և նոյն միջոցին Կանտարիննե. րուն խորհրդարանը կը կառավարէ տէ. րութիւնը :

Երկունք բոլոր իր հպատակացը օրինակ պիտի ըլլայ թէ կրօնական պաշ. տամանց մէջ , և թէ իր մօրը որդիա. կան պարտուցը մէջ , և աս իր մօրը որ. դիական պարտուց կամ մեծարանաց հանդէսը՝ ամէն տարւոյն առջի օրը մաս. նաւոր հանդիսով մը կը կատարուի , որ համառօտ կերպով մը դնենք հոս :

Տարւոյն առջի օրը առաւօտուն ա. ըւր ելած չելած ամէն Կանտարիննե. րը հանդիսի զգեստներ հագած կը ժող. վուին թագաւորին սպալատը և իրենց պատուոյն աստիճանաւր դրսի սրահի մը :